

Der mangler 50.000 trækfugle i Odense Fjord pga. forsvundet ålegræs og tab af levesteder

Det dokumenterer denne rapport om 25 års overvågning af trækfuglene ved Odense Fjord

Trækfuglene går kritisk tilbage i Odense Fjord, ligesom ynglefuglene

En lang række optællinger hvert år inden for de seneste 25 år kan dokumentere, at trækfuglene i Odense Fjord er i dyb krise.

En række trækfugle er eller har været i frit fald som rastefugle og nogle arter har ligefrem forladt fjorden som regelmæssige rastefugle. Heriblandt er flere fuglearter, som Danmarks har et ansvar over for EU at passe på, så de har gunstig bevaringstilstand!

Fuglearter der fouragerer på ålegræs er hårdt ramt

En lang række fugle der er afhængige af at æde ålegræs er det gået særlig hårdt ud over.

Det gælder f.eks. **knortegåsen**, som indtil for blot 25 år siden forekom i mere end tusind eksemplarer. Knortegåsen har sandsynligvis anvendt Odense Fjord som rasteplads i tusindvis af år, og forekom for blot 80 år siden i tusinder og atter tusinder af individer i fjorden, både efterår, vinter og forår.

Andre ålegræs-ædende fuglearter er og har ligeledes været i frit fald. Det gælder bl.a. så vigtige fuglearter som **knopsvane** og **blishøne**, som begge er såkaldte udpegningsarter, altså fuglearter, som den danske stat har et særligt ansvar for at bevare overfor EU.

De store tilbagegange hos de ålegræsædende fugle omfatter også svømmeænderne, især pibeand, krikand og i mindre grad spidsand. Da ålegræsset voksede i fjorden, rastede der 6.000 pibeænder i Egensedybet og 3.000 i bugten nord for Gersø. De er væk nu. Det var endda i en situation **med** jagt. Uden jagt havde der sandsynligvis rastet langt flere.

Tilbagegangen hos knortegås, knopsvane, pibeand og blishøne skyldes sammenbruddet i fjordens ålegræs, og havgræsforekomster på grund af tilledning af for mange næringsalte.

Siden 1998 er ålegræsset forsvundet i Egensedybet og også havgræsset er forsvundet sammesteds. Desuden er store forekomster af havgræs forsvundet fra det store fladvand mellem den tidligere ø Sohoved og øen Roholm samt på Lumby Middelgrund. Det eneste sted der er havgræs i dag er i Seden Strand.

Dette tab af ålegræs og havgræs er alene årsag til at der mangler mere end 30.000 vegetationsædende fugle som knopsvane, knortegås, blishøne og pibeand i hele Odense Fjord. Ser vi isoleret på Egensedybet i fjordens nordvestlige del, mangler her alene 25.000 planteædende fugle.

Tab af levesteder

Vigelsøs særlige rolle

Da stormen Bodil i december 2013 oversvømmede Vigelsøs Inddæmning, gik der 40 hektar lavvandet strandsø omgivet af 25 hektar enge og 30 hektar højjordsenge tabt i fjordens bølger. Vigelsø rummede i forhold til sin størrelse, Danmarks største koncentration af rastende vandfugle om efteråret, indtil 2013. Der kunne på de bedste dage raste 30.000 fugle - samtidig!

Naturstyrelsen valgte **ikke** at genskabe diget, men etablerede i stedet for 25 hektar kunstige strandenge. Naturovervågning har vist, at i forhold til **før** stormen i 2013, mangler der 25.000 fugle på de bedste dage på Vigelsø. Disse fugle er helt forsvundet for Odense Fjord, idet Vigelsøs sammensætning af levesteder var for speciel positiv til at kunne erstattes af de forbedringer andre steder i fjorden, der vitterligt er foretaget. Især det, at Vigelsø var en ø med en stor lavvandet sø omgivet af eng og højjord – omgivet af et vildtreservat – var af enestående karakter, der er svær at erstatte.

De tab der er sket i den undersøgte periode 1992-2018 - udover Vigelsø - er opfyldning af ca. 50 hektar fjordareal ved Lindøværftet til havneformål samt færdigopfyldningen af godt 50 hektar på Stige Ø losseplads. Derudover opfyldningen af 10 hektar sø i Slambassinet. Af forbedringer er der sket lidt vandstandshævning i Fjordmarken og etablering af 158 hektar vådområde på Ølundgård, etablering af Sybergland, genskabelse af 5 hektar sø i Lumby Inddæmmede Strand og 5 hektar sø i Munkemade.

Klimaforandringer kan også spille ind !

Nu tyder noget på, at også klimaforandringer så småt slår igennem. En række vadefugle forekommer nu i lavere antal end tidligere. Det gælder f.eks. lille kobbersneppe og almindelig ryle, som begge søger føde i selve Odense Fjord på de tørlagte vadeflader. Hvis havspejlsstigninger mv. forårsager flere højvander og mindre lavvande i havene, herunder Odense Fjord, er der kortere tid for vadefuglene til at søge føde, hvilket vil få den konsekvens at fuglene forlader området tidligere eller forekommer i mindre antal end normalt. Eller i værste konsekvens at vadefuglene helt forlader fjorden.

Andre faktorer til forringede forhold for fuglene

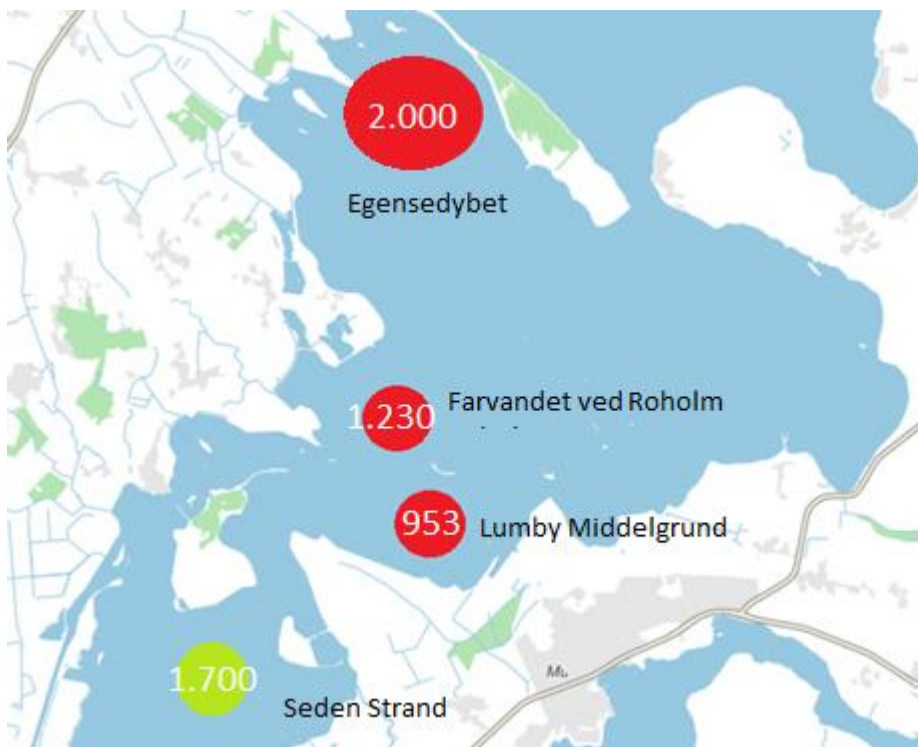
Foruden ålegræsmangel og habitattab, er der en lang række andre negative forhold i Odense Fjord, bl.a. **forstyrrelser, tilgroning af levesteder, for lidt vand** på levestederne bag diger og forekomst af **prædatorer**.

DOKUMENTATION AF TILBAGEGANGENE FOR DE ENKELTE ARTER

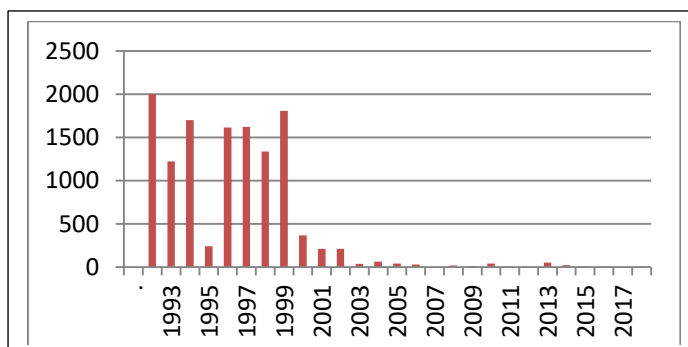
UDPEGNINGSARTERNE

Knopsvane

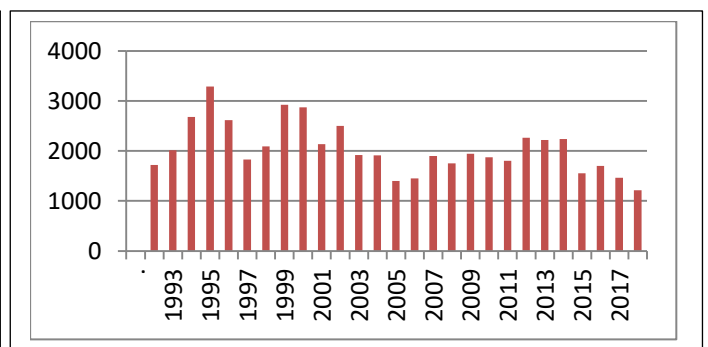
Knopsvanen er helt forsvundet som rastefugl på 3 internationalt vigtige rasteplasser i Odense Fjord på grund af ålegræssets kollaps i fjorden. Knopsvanerne er forsvundet fra Egensedybet, farvandet ved Roholm og fladvandet på Lumby Middelgrund. Desuden er knopsvanen gået markant tilbage som rastefugl på artens nuværende vigtigste rasteplass i Seden Strand.

Rastende knopsvaner er forsvundet fra Egensedybet, farvandet ved Roholm og Lumby Middelgrund (rød farve) i perioden 1992-2018. Nu raster knopsvaner kun i Seden Strand (grøn farve). Årsagen er at åle- og havgræsset er forsvundet fra de røde områder.

Knopsvane, Egensedybet 1992-2018. Bemærk at arten nu er helt forsvundet fra Egensedybet som rastefugl på grund af ålegræssets forsvinden fra området. Det haster med at få genetableret ålegræsset !

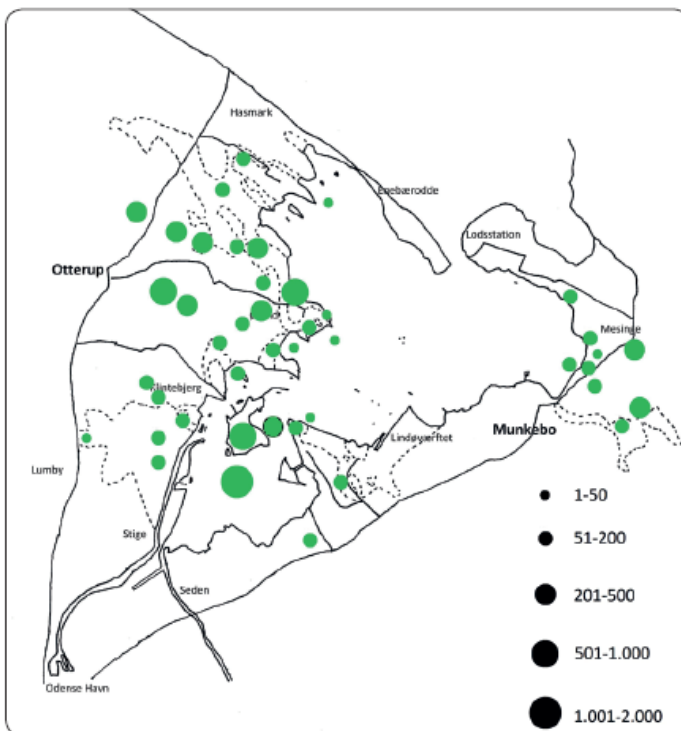

Knopsvane, Seden Strand. Arten er mere end halveret i antal gennem perioden 1992 til 2018.

Sangsvane

Sangsvanen fouragerer nu ikke mere i selve Odense Fjord, men er gået over til at fouragere på landbrugsafgrøder. Årsagen er, at vegetationen på bunden af Odense Fjord er forsvundet.

De år, hvor der er særlig meget havgræs på bunden af Seden Strand, fouragerer sangsvanen her og går da ikke på landbrugsafgrøder. Mange fouragerende sangsvaner er set i Seden Strand 2008 (786 fugle), 2009 (1.104 fugle), 2012 (850 fugle) og 2013 (320 fugle). Det viser, at er vegetationen der, vil fuglene gerne være på fjorden.

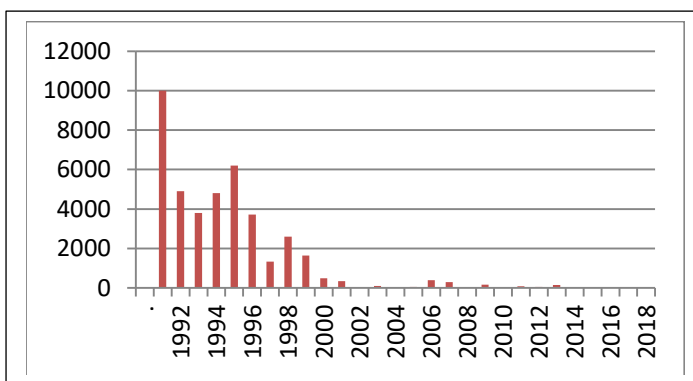
Fouragerende sangsvaner 2000-2012. Kortet er stadig dækkende, for så vidt der kun fouragerer sangsvaner i Seden Strand de år, hvor der er særlig meget havgræs på fjordbunden hér.

Blishøne

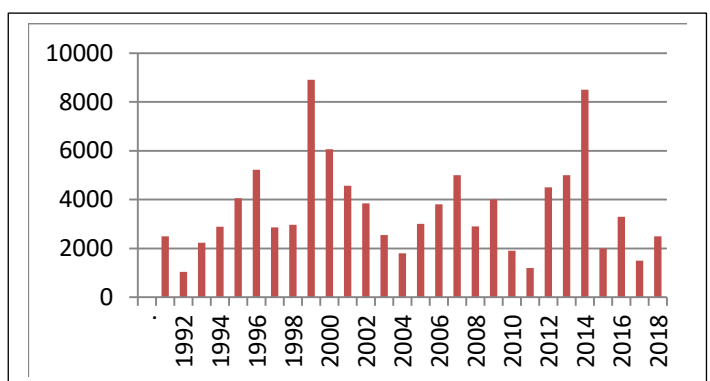
Blishønen er, ligesom knopsvanen gået markant tilbage som rastefugl i Odense Fjord.

Blishønen er helt væk fra Egensedybet, farvandet ved Roholm og Lumby Middelgrund og forekommer i artens tilbageværende rasteområde, Seden Strand, kun i ganske få tusinde eksemplarer. Indtil 1992 rastede der op til 10.000 blishøns i Egensedybet og mindst 5.000 blishøns i farvandet ved Roholm og på Lumby Middelgrund.

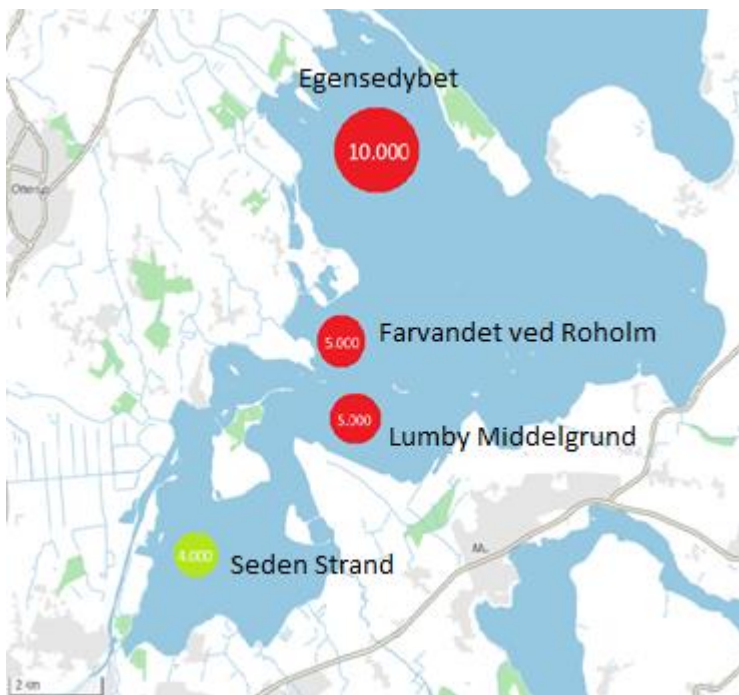
Blishønen er som knopsvanen og knortegåsen forsvundet fordi både ålegræsset og havgræsset er væk fra størstedelen af Odense Fjord.

Blishøne, Egensedybet, forekomst 1991-2018. Bemærk at forekomsten nu helt er forsvundet og at blishønen mere end halveredes fra 1991 til 1992, hvor ålegræsset forsvandt på de lave vanddybder.

Blishøne, Seden Strand. Forekomsten i Seden Strand ligger nu på et meget lavt niveau.

Blishønen er helt forsvundet som rastefugl i Egensedybet, farvandet ved Roholm og på Lumby Middelgrund (rød farve).

Det eneste sted blishønen raster i dag er i Seden Strand, men i et lavt antal (grøn farve).

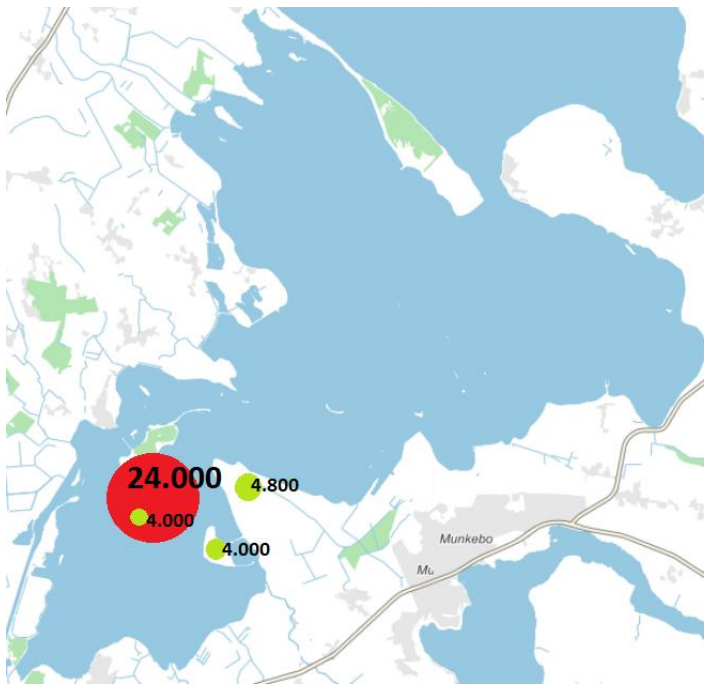
Når vi skal have blishønen tilbage som rastefugl kræver det, at åle- og havgræsset retableres i Odense Fjord.

Retablering af større søer ved fjorden kan tiltrække op mod 5.000 blishøns.

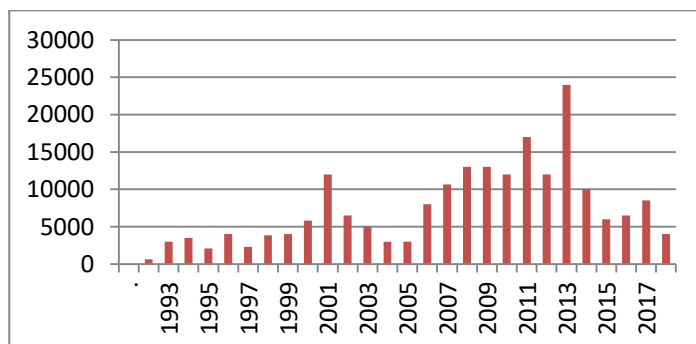
Hjejle

Hjejlen havde i Odense Fjord Danmarks 2. vigtigste efterårsrasteplads indtil 2013. De bedste år kunne 24.000 hjejler raste oktober-november. Efter at digerne på Vigelsø blev nedbrudt af stormen Bodil i 2013 og ikke bliver genopført, er hjejlebestanden faldet betydeligt og der er fare for at hjejlen går så meget ned i antal, at den ikke mere kan leve op til antalskravet (8.500 hjejler) for fortsat at kunne være udpegningsart for Odense Fjord. I 2018 forekom der således kun 4.000 hjejler på Vigelsø!

Hjejlen havde på Vigelsø optimale vilkår, idet den her kunne raste med fødderne i det lave vand i den dengang 40 hektar store sø. Det var desuden væsentligt at det var en ø omgivet af et vildtreservat.

Hjejle, forekomst 2018 i Odense Fjord. Den store røde cirkel illustrerer den store forekomst på Vigelsø indtil 2013. En forekomst som nu er reduceret til 4.000 fugle (2018). De grønne cirkler viser den nuværende forekomst i fjorden.

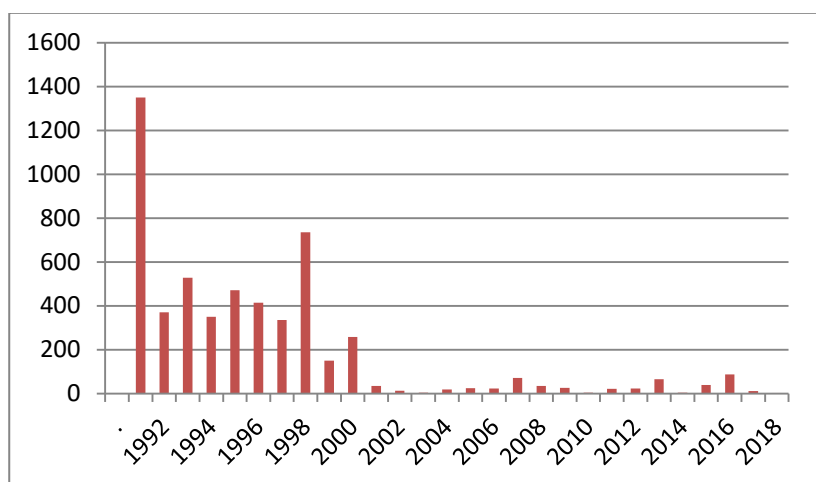
Hjejle, forekomst hele Odense Fjord 1992-2018. Efter genopretningen på Vigelsø steg antallet af efterårsrastende hjejler til astronomiske 24.000 fugle samme år som stormen Bodil ødelagde Vigelsøs Inddæmning. Antallet af rastende hjejler er faldet markant siden Vigelsøs inddæmning blev sat under saltvand.

ANDRE VIGTIGE ARTER

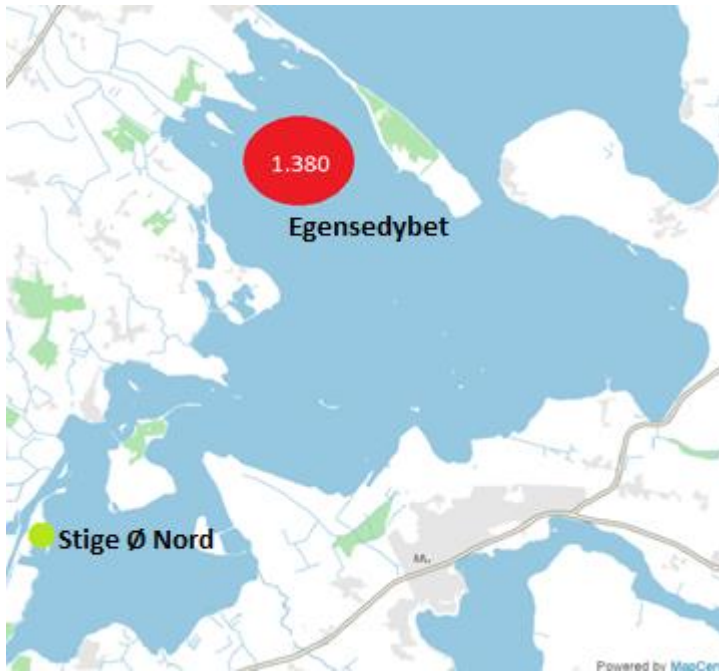
Knortegås

Knortegåsen har sandsynligvis været en uhyre talrig trækfugl i Odense Fjord i tusindvis af år. Vi har beretninger fra 1800'tallet og 1900'tallet om meget store flokke af knortegæs i Odense Fjord. Ingen ved hvor mange fugle der har været i fjorden, men det har formentlig drejet sig om tusinder.

Indtil 1991 rastede der stadigvæk hvert efterår op til 1.380 knortegæs i Egensedybet. Da ålegræsset forsvandt herfra, se under knopsvanen, forsvandt knortegæssene også. Nu ses der ikke en eneste knortegås i Egensedybet og de få knortegæs der ses i resten af fjorden er tvunget til at gå op på strandengene for at græsse på strandengsgræsser.

Knortegås forekomst 1991-2018 i Egensedybet. Året 1991 er medtaget, da det er det seneste år, hvor der var ålegræs i Egensedybet i "fuld omfang". Allerede året efter, 1992, forsvandt ålegræsset fra de laveste vanddybder, hvilket straks ses af antallet af knortegæs i området, da antallet faldt til under 400 fugle.

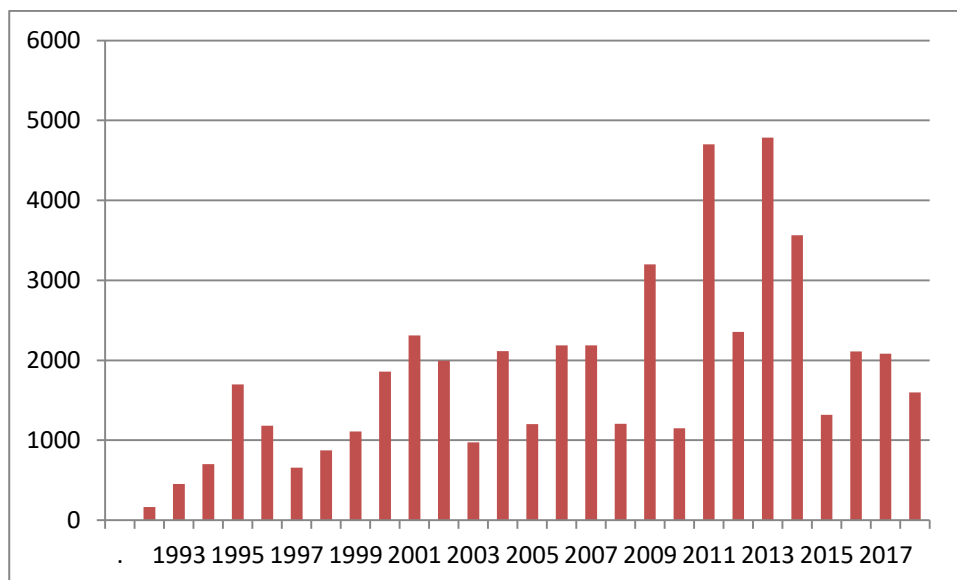

Indtil 1991 forekom der op til 1.380 knortegæs i Egensedybet. I forbindelse med at ålegræsset successivt forsvandt fra dybet, forsvandt knortegæssene også. I dag ses der ikke en eneste knortegås i Egensedybet. Det eneste sted der regelmæssigt ses enkelte knortegæs er på strandene på Stige Ø Nord. Men i 2018 er der f.eks. ikke set en eneste knortegås her ! En æra er slut. For at få knortegåsen tilbage til Odense Fjord, skal ålegræsset reableres.

Krikand

Før oversvømmelsen af Vigelsø's 40 hektar store sø og tilstødende strandenge med saltvand, forekom der på Vigelsø op til 3.800 krikænder. Det betød, at der sammen med de øvrige rastelokaliteter ved Odense Fjord forekom så mange krikænder, at arten var kandidat til at blive udpegningsart for Odense Fjord.

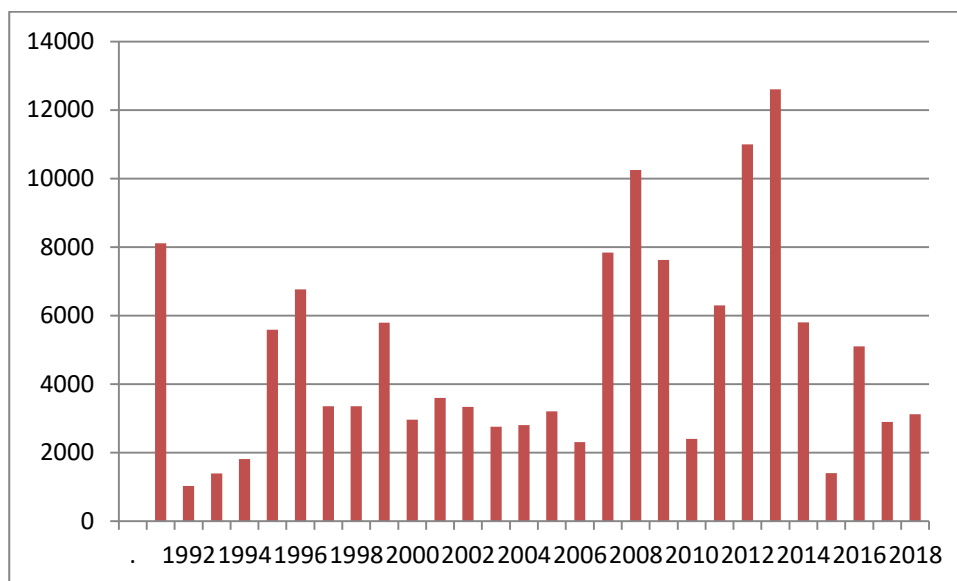

Krikand, hele Odense Fjord, 1992-2018. Diagrammet viser krikandens nyere historie ved Odense Fjord. Før de permanente reservater (1996) – og det såkaldte prøvereservat i Egensedybet (1993-1995), forekom der stort set ikke krikænder i Odense Fjord i jagttiden. Med reservaterne og Vigelsø's genopretning 1997 samt senere tilkomsten af Ølundgårds Inddæmning og 4-talsstrand i 2000 og senere Mellemstykket og Lammesø Inddæmning i 2010, steg bestanden kraftigt. Efter Vigelsø's digebrud er krikanden gået tilbage som rastefugl ved fjorden, og ligger nu på et lavt niveau.

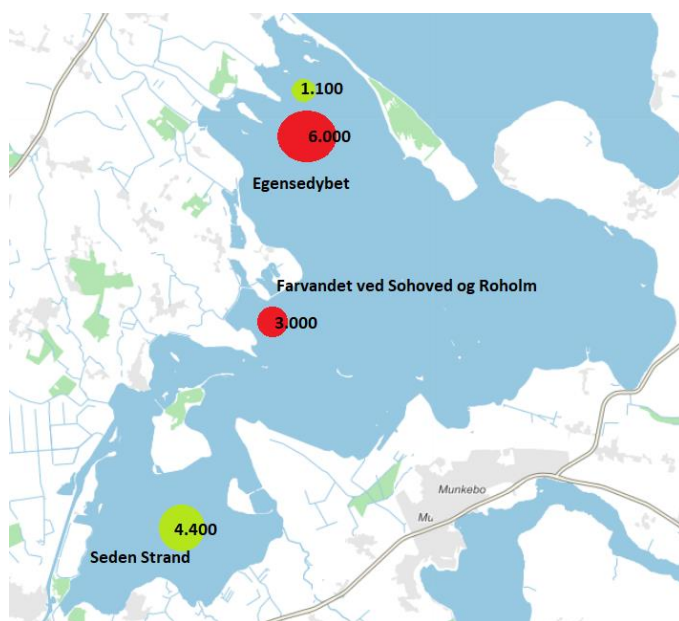
Pibeand

Efter indførelse af et prøvereservat 1993-1995 i Egensedybet steg antallet af pibeænder til 6.000 fugle fra ca. 1.000 i årene før. Denne forekomst er nu reduceret kraftigt. Ligeledes er en forekomst på 3.000 fugle i farvandet ved Sohoved og Roholm forsvundet. Pibeanden forekommer nu kun almindeligt i Seden Strand.

Årsagen til artens kraftige reduktion / forsvinden i Egensedybet og ved Sohoved-Roholm er, at ålegræsset og havgræsset er forsvundet på disse lokaliteter.

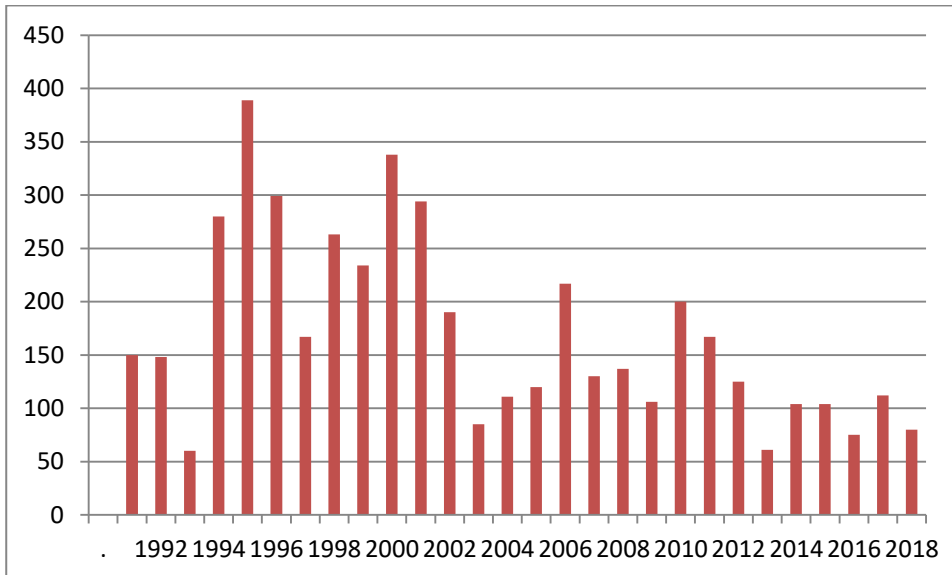
Pibeand, forekomst i hele Odense Fjord 1992-2018. Pibeanden forekommer nu stort set kun i Seden Strand.

Før ålegræsset – og havgræsset forsvandt i Egensedybet og Sohovedbugten rastede her tusindvis af pibeænder. (røde cirkler) De er nu næsten helt forsvundet på disse lokaliteter og pibeanden forekommer nu (2015-2018) kun almindeligt i Seden Strand (grøn cirkel).

Spidsand

Efter indførelse af et prøvereservat i Egensedybet 1993-1995 og permanente reservater her og i Seden Strand i 1996, steg antallet af spidsænder totalt i Odense Fjord, indtil ålegræsset forsvandt og havgræsset reduceredes i området. Efter at Vigelsø's Inddæmning, der indtil 2013 bestod af en 40 hektar fersk, lavvandet sø omgivet af 25 hektar strandenge og 30 hektar højjordsenge, blev overskyttet af saltvand i 2013, var spidsanden også en talrig trækgæst her. Dette er nu slut, og spidsanden ligger på et lavt niveau.

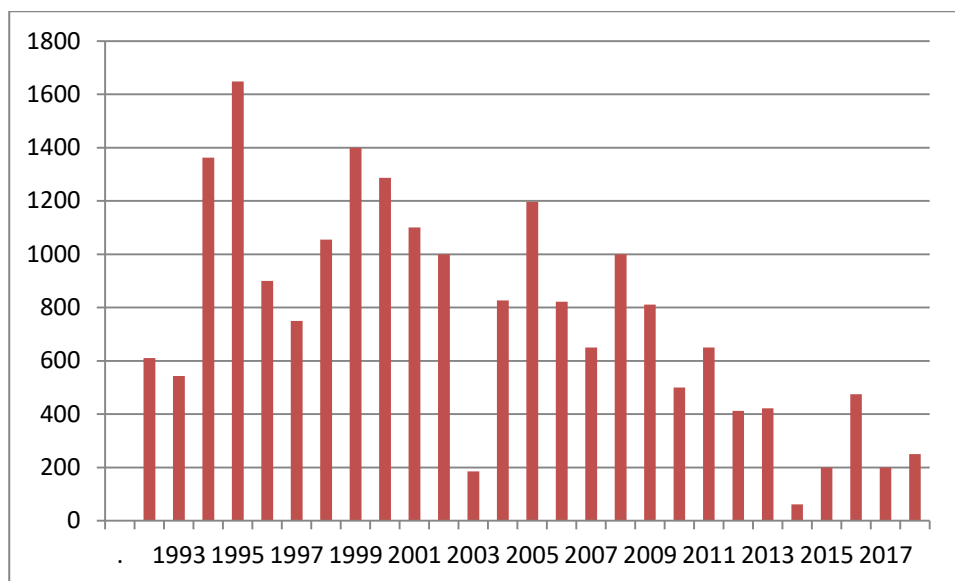
Spidsand rastende i hele Odense Fjord 1992-2018.

Lille kobbersneppe

Indtil for 10 år siden forekom der mere end 1.000 (maksimum 1.600) lille kobbersneppe i Odense Fjord. Siden 2008 er antallet faldet konstant og ligger nu kun på 1/4 af antallet før nedgangen begyndte.

Årsagen til tilbagegangen

Det er ikke let at forklare, hvad årsagen til tilbagegangen i antallet af rastende lille kobbersneppe kan være. Én af årsagerne **kunne** være at meget tyder på, at der nu er mere højvande om foråret, hvor arten rastede mest talrigt. Den højere vandstand *kan* være et resultat af klimaændringerne. Ved højvande kan lille kobbersneppe ikke fouragere på vaden, da denne er vanddækket.

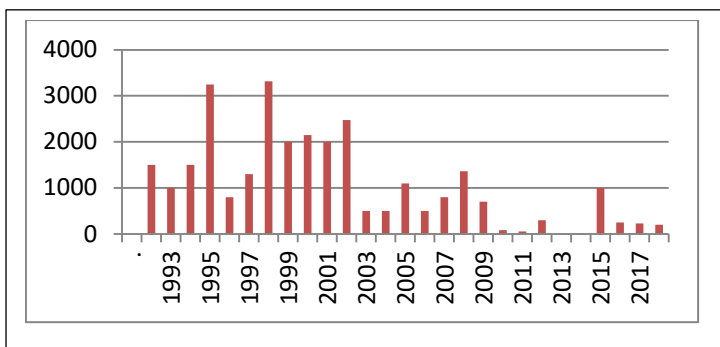
Lille kobbersneppe, rasteforekomst i Odense Fjord 1992 til 2018. Bemærk faldet i antal fugle. Faldet begynder omkring 2008 og er fortsat til i dag. Faldet kan skyldes mere højvande – og dermed færre lavvandsperioder. Derved kan fuglene ikke fouragere i så lange perioder som tidligere. Derved er fjorden ikke mere så attraktiv som fourageringsområde for arten.

Almindelig ryle

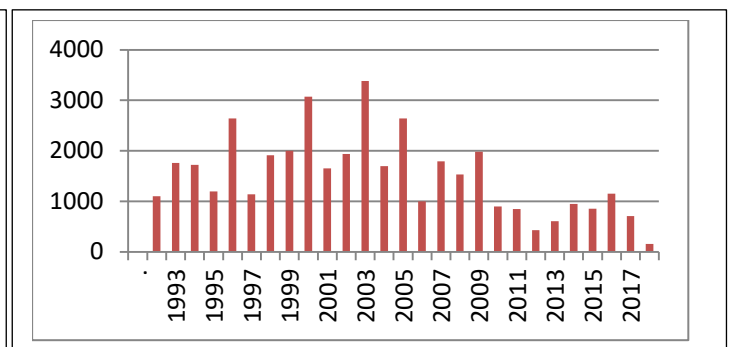
Almindelig ryle har "altid" været en talrig trækfugl i Odense Fjord, der rastede på fjord-vaderne ved lavvande. Indtil de store inddæmninger i 1800- og 1900'tallet, har fjorden været af meget stor betydning for arten. Arten fouragerer på den blotlagte vade, men områderne er blevet indskrænket af inddæmninger. I alt er forsvundet mellem 600 og 1.000 ha. potentiel fourageringsvade..

I de seneste år er den almindelige ryle gået kraftigt tilbage og der raster nu om foråret kun relativt få fugle mod tidligere op til 2.000 fugle. Dette *kan* være et resultat af klimaændringerne med højere vandstande til følge.

Også for den almindelige ryle blev digebruddet ved Vigelsø skæbnesvangert og op til 2.000 rastende rylere blev hjemløse.

Almindelig ryle, hele Odense Fjord, forårsfugle 1992-2018.

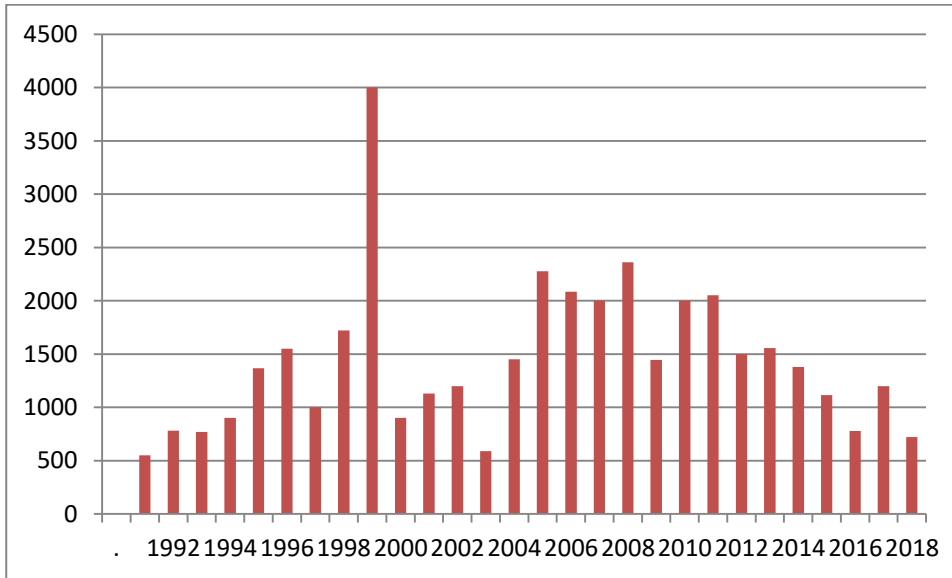

Almindelig ryle, hele Odense Fjord, efterårsfugle 1992-2018.

Vibe

Efter genopretningen af Vigelsøs enge og den lavvandede sø på 40 hektar (fuld genopretning 1997), steg antallet af viber markant. Etablering af vådområder på Ølundgård har ligeledes gavnet arten.

Også for viberne blev digebruddet 2013 på Vigelsø af stor negativ betydning, idet tallet for rastende viber nu er konstant faldende og langt under halvdelen af niveauet for blot 10 år siden.

Rastende viber ved **hale** Odense Fjord 1992-2018. Antallet af rastende viber ved Odense Fjord er halveret siden 2011 og siden oversvømmelsen af Vigelsøs Inddæmning er tilbagegangen fortsat.

Hvad kan der gøres for at vende den negative udvikling ?

GENSKABELSE AF LEVESTEDER

Genskabelse af levesteder - generelt

For at opveje tabet af en lang række trækfugle, som er gået tilbage i antal eller for at bringe visse trækfugle tilbage til Odense Fjord, må der satses på storstilet naturgenopretning.

Der bør således genskabes en række tidligere søer, enge og øer ved Odense Fjord. De mange arealer under kote nul, som er tidligere fjordarealer, gør det oplagt og ”nemt” at genskabe en lang række søer og enge.

Det bør særlig prioriteres højt at genskabe en række større søer, da sådanne søer, især hvor der støder enge op til, erfaringsmæssigt er vigtige levesteder for svaner, gæs, svømmeænder, vadefugle og måger, foruden rovfugle. Af de vigtigste at genskabe kan nævnes søer på Flyndernæs ved Hofmangave, søer ved og i Fjordmarken, sø i 4-talsstrand, søer i Lumby Inddæmmede Strand og søer på Dræby Fed.

Vådere forhold, bl.a. i Fjordmarken

Flere af **de nuværende naturområder** ved Odense Fjord lider under, at de er for tørre. Det gælder bl.a. Fjordmarken, som ejes af Naturstyrelsen. Her vil der relativt let kunne etableres vådere forhold, som vil kunne blive værdifulde levesteder for vandfugle.

Ålegræsset genetableres

Der bør gøres en markant indsats for at ålegræsset og havgræsset kan etablere sig igen i Odense Fjord. Det kan bl.a. gøres ved at genskabe vådområder, som kan uskadeliggøre kvælstof der er skadeligt i fjorden. Genskabte vådområder vil have den synenergieffekt, at de tillige kan blive vigtige levesteder for fugle.

Bedre naturpleje

Det er konstateret, at naturplejen er mangelfuld på flere af lokaliteterne ved Odense Fjord. Det gælder f.eks. flere af de lokaliteter, som Odense Kommune ejer, bl.a. Bispeengen og Munkemade samt strandene på Stige Ø Nord. Der bør som en start sættes ind på de offentligt ejede lokaliteter og følges op med plejeplaner for de øvrige lokaliteter ved Odense Fjord.

Klimaforandringerne slår måske allerede nu igennem, og gør det i hvert fald snart !

Tilbagegangen i antallet af rastende vadefugle, herunder lille kobbersneppe og almindelig ryle *kan* skyldes klimaforandringerne, her vandstandsstigninger. Udover vadefugle *kan* vandstandsstigninger være medvirkende årsag til at svømmeænderne har svært ved at nå den bundvegetation der er tilbage ved fjorden - især når der er mange højvandshændelser i træk. Ifølge Syddansk Universitet er vandstanden steget 20 cm. siden år 1900. Og de år der kommer, vil bringe vandstandsstigninger på skønnet ½ meter med sig!

Ved at genetablere større og mindre søer samt enge bag digerne, kan der skabes nogle alternative fødesøgningslokaliteter for vadefugle og svømmeænder. Fugle som i dag søger føde på Odense Fjord.

DOF-FYN, november 2018